

CİNSİYET

yol açmakta ve bu durum gittikçe bir ihtiras halini almaktadır. İnsan hayatındaki dram açlık, susuzluk, cinsellik gibi ihtiyaçlardan kaynaklanmaz, hiçbir insan cinsî arzularını gideremediği için intihar etmez. Ancak ihtiras veya nefret giderilmez, tatmin edilemezse böyle bir sonuca yol açması zaruridir. Bu bakımdan sanayileşme sonucu sağlanan refah artışıyla intihar olaylarının artışı arasında ki paralellik ilgi çekici bir noktadır.

e) Freud'un öğrencileri olan Jung ve Adler, onun cinsiyete atfettiği aşırı önemi isabetsiz bularak kendi görüşlerini hocalarından farklı bir yönde geliştirmişlerdir. Jung'a göre libido yalnız cinsî bir enerji olmayıp cinsellik de dahil olmak üzere insanın her yönünü kaplayan ruhî bir enerjidir. Cinsî güdüler ancak gençlik döneminde davranışlar üzerinde etkilidir. Orta yaşlardan itibaren kişiyi en fazla meşgul eden konu, hayatın anlam ve gayesini araştırarak dengeli, uyumlu ve olgun bir benlik ve kişilik sahibi olmaktır. Adler ise insanın kendi içinde kapalı bir sistem olmadığını, kalıtımla getirilen özellikler üzerinde aile ve toplum çevrelerinin belirleyici etkileri bulunduğunu ve ondaki temel güdünün aşağılık ve yetersizlik duygusundan kaynaklanan, kendini kabul ettirme ve üstünlük elde etme eğilimi olduğunu söylemiştir.

f) Freud araştırmalarını küçük bir hasta gruba dayandırmış olmasına rağmen elde ettiği bulguları insan davranışlarını açıklamada genelleştirerek bunların evrensel nitelik taşıdığını iddia etmiştir. Görüşlerinin çoğu test edilemeyecek ölçüde belirsizdir; araştırmaları sonucu elde ettiği müsbet bulgular da çok defa felsefî ve teorik yorumlara tâbi tutulmuştur.

g) Freud'e ait düşüncelerin çoğu kendi şahsî iç gözlemleri, içinde yetiştiği otoriter ataerkil burjuva ailesi ve burjuva materyalizmi bakış açısıyla sınırlı kalmıştır. Bazı araştırmacılar, psikanaliz teorisinin kaynağında Freud'un yahudi geçmişi ve etkilerini tesbit etmekte ve bunu onun verdiği kendi otobiyografik bilgiler ve yazışmalarıyla da belgelemektedirler.

h) Freud insan davranışlarının kaynağını tek bir faktöre indirgemıştır. Çağdaş psikoloji bu tür yaklaşımları yetersiz ve isabetsiz bulmakta, insanı bir bütünlük içinde anlamaya çalışmaktadır. Bu anlayış çerçevesinde insanı açıklayan en önemli kavram "benlik" ve "kimlik" kavramlarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

- M. F. Abdülbâki, *Mu'cem*, "lvṭ" md.; *Müşned*, II, 180, 187, 251, 267, 276, 317, 329, 343, 344, 346, 349, 372, 379, 411, 535, 536; IV, 171, 394, 407, 414, 418; V, 100, 210, 256, 257; VI, 305; Buhârî, "Nikâh", 2, 8, 17, 20, 43, 85, 86, "Libâs", 61-62, "Kader", 9, "İlim", 50, "Şavm", 10, "Hayız", 14, "Rikâk", 23; "İstî'zân", 12; Müslim, "Nikâh", 1, 6-7, 9, 120, "Kader", 20-21, "Zikir", 96-97, "Hayız", 29, "Selâm", 62; İbn Mâce, "Züh'd", 29, "Fiten", 19, "Nikâh", 4, 28-29; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 1, 40, 43, 45, "Şalât", 26, "Şavm", 74; "Libâs", 30, "Hudûd", 30; Tirmizî, "Edeb", 31, 35, 42, "Züh'd", 61, "Tahâret", 102; "Tefsîr", 8, "Hudûd", 23, "Raḍâ", 9-10, 13; Nesâî, "İşretü'n-nisâ", 1, "Nikâh", 6; Taberî, *Câmî'u'l-beyân* (Şâkir), III, 391-398; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 197, 350, 353, 357; *Gazzâlî*, *İhya'*, İstanbul 1318, II, 23-24, 41-43; III, 92-99; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihü'l-gayb*, VI, 75-79; IX, 161; XIX, 4, 5; Kurtubî, *el-Câmî*, III, 91-96; Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsirî*, Leknev 1316, s. 225-226; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, I, 263; II, 252; III, 284; Kınalızade, *Ahlâk-ı Alâî*, Bulak 1248, I, 107, 143-148; *Keşfü'z-zunûn*, I, 157; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, VIII, 100; *İzâhu'l-meknûn*, I, 549; II, 643; Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, VIII, 346-350; Brockelmann, *GAL*, I, 652; II, 334; *Suppl.*, I, 892, 904, 945-946; B. Ziya Egemen, *Din Psikolojisi*, Ankara 1952, s. 34-50; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 1271-1276, 1348-1349; III, 2140; IV, 2956-2957; Allport, *The Individual and His Religion*, London 1960, s. 1-2; G. H. Bousquet, *L'Ethique Sexuelle de l'İslâm*, Paris 1963, s. 39-46; Muhammed İkbâl, *İslâm'da Dinî Tefekkürün Yeniden Teşekkülü* (trc. Sofi Huri), İstanbul 1964, s. 100-104; Bekir Topaloğlu, *İslâm'da Kadın*, İstanbul 1965, s. 67-72, 89-91, 206-220, 232-234; J. Nuttin, *Psychanalyse et Conception Spirituelle de l'Homme*, Paris 1968, s. 52-89, 135-162, 298-303; Ullmann, *Die Medizin*, s. 193-198; İbrahim Cânan, *Hız Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, Ankara 1980, s. 300-366; E. Fromm, *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları* (trc. Aydın Arıtan), İstanbul 1980, s. 13-21, 47-62, 92-99, 106, 149-188; Bedi N. Şehsuvaroğlu v.dğr., *Türk Tıp Tarihi*, Bursa 1984, s. 61; Kerim Yavuz, *Psikanalizde İlk Dinî Gelişmelerin Değeri*, Erzurum 1987, s. 7-18, 55-60, 64-66; Seyyid Hüseyin Nasr, *Modern Dünyada Geleneksel İslâm* (trc. Savaş Barkçin — Hüsamettin Arslan), İstanbul 1989, s. 53-65; Abdülkadir Özcan, "Bah-nâme", *DİA*, IV, 489-490.

HAYATİ HÖKELEKLİ

CİRÂH

(الجراح)

Bedene yönelik zarar verici, vücudun bütünlüğünü ihlâl edici fiiller anlamında kullanılan fıkıh terimi.

Arapça'da "yaralamak" mânasındaki *cerh* kökünden türeyen ve "yara" anlamına gelen *cirâhanın* çoğulu olup fıkıh terimi olarak müessir fiille bir kimseyi yaralamayı ve meydana getirilen yaraları ifade eder. Gerek hukukî gerekse cezaî sorumluluk bakımından özel hü-

kümlere tâbidir. *Cirâh* kelimesi Kur'an-ı Kerim'de geçmemekle birlikte aynı anlama gelen *cürûh* (yaralar), kasten yapılan yaralamaların cezaî hükmünü belirtmek üzere bir âyette yer alır (el-Mâide 5/45). Hadislerde *cirâhın* yanı sıra *cürh* ve *cirâha* da hem sözlük hem terim anlamlarında kullanılmıştır (bk. Wensinck, *Mu'cem*, "crh" md.).

Cirâhın fikhî kapsamı konusunda İslâm hukukçuları arasında görüş ayrılıkları vardır. Kelimeye en geniş anlamı veren hukukçulara göre *cirâh*, ölümle sona ersin ermesin haksız fiil sonucu vücutta meydana gelen her türlü yarayı içine alır. Bu görüşü benimseyen Şâfiî hukukçuları *cinayet** teriminin *cirâhtan* daha kapsamlı olduğunu kabul etmekle birlikte öldürme ve yaralamalar genellikle kesici ve yaralayıcı aletlerle yapıldığından *cirâhı cinayete* tercih etmişler ve fıkıh kitaplarında öldürme ve müessir fiillerle ilgili bölüme "kitâbü'l-cirâh" adını vermişlerdir (meselâ bk. Şâfiî, VI, 2; Şirbînî, IV, 2; Remlî, VII, 245; Hanbelîler'de aynı anlamdaki kullanış için bk. İbn Teymiyye, IV, 212). *Cirâhı* daha dar kapsamlı düşünen hukukçulara göre ise bu terim ölümle sonuçlanmayan yaralamaları içine alır (meselâ bk. İbn Hazm, X, 403; İbn Rüşd, II, 371). En dar anlamıyla *cirâh*, baş ve yüz dışındaki yaralamaları ifade eder. Kelime bu anlamda el ve ayaklara yönelik yaralamaları içine alırsa da bunların kesilip koparılmasını kapsamaz. Baş ve yüzdeki yaralamalara *şecce* (çoğulu *şicâc*) adı verilir. Fıkıh kitaplarında *şeccenin* on kadar türü ayrı ayrı kelimelerle adlandırılmıştır. *Cirâh* da *câife* ve *gayri câife* olmak üzere ikiye ayrılmış, karın boşluğuna ulaşan yaralara *câife*, böyle olmayanlara ise *gayri câife* denilmiştir.

İslâm hukukunda müessir bir fiil sonucunda meydana gelen yaraların doğurduğu hukukî ve cezaî sorumluluğun tesbiti için yaralamanın kasten (amden) veya hata ile olduğunun belirlenmesi gerekir. Kasten yaralamalarda mağdurun suçluyu affetmemesi veya diyet karşılığında sulha yaşanmaması halinde müessir fiilin hangi organda yapıldığı önem kazanır. Yüz ve başa yönelik yaralamalarda (şecce), kısası uygulamanın maksadı aşan ağır bir sonuç doğuracağından endişe edilmiyorsa kısas esastır. Bunun dışındaki yaralamalarda (*cirâh*) Hanefîler'e göre kısas değil diyet uygulanır. Çünkü bu tür yaralamalarda eşit bir kısas uygulamasına imkân yoktur. Diğer hukukçulara göre ise kısasın uy-

gulanmasında eşitlik sağlanabiliyorsa ve maksadı aşan bir sonucun doğmasından endişe edilmiyorsa kısas yapılır; böyle bir endişe varsa diyet alınır (bk. KİSAS). Cırâhanın hata ile olması durumunda kısas söz konusu olmayıp meydana geldiği organa ve yaranın cinsine göre sabit veya hâkimin takdirine göre değişebilen bir diyetin (erş, hükümet-i adl) ödenmesi gerekmektedir (bk. DİYET).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "crh" md.; Wensinck, *Mu‘cem*, "crh" md.; Şâfiî, *el-‘Um*, VI, 2 vd.; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, X, 403 vd.; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-muc-tehid*, II, 371 vd.; İbn Teymiyye, *el-Fetâwa'l-kübrâ*, Beyrut, ts., IV, 212 vd.; Şirbînî, *Muḡni'l-muḥtâc*, Beyrut, ts. (Darü'l-Fikr), IV, 2 vd.; Remlî, *Nihâyetü'l-muḥtâc*, Beyrut 1404/1984, VII, 245 vd.; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, VI, 350-361; "Cırâh", *Mu.F*, XV, 135-141.

HASAN ALİ EŞ-ŞÂZELÎ

CİRÂHA

(bk. CERRAHLIK).

CİRÂİ

(bk. CERRÂİ).

Cİ'RÂNE

(الجعانة)

Huneyn Gazvesi'nde
elde edilen ganimetlerin
dağıtıldığı yer.

Mekke ile Tâif arasında, Mekke'ye 9 mil uzaklıktadır (Ezrakî, II, 131). Burada aynı adla anılan bir su kuyusu vardı. Kelime ilk dönem hadis âlimlerinin çoğu tarafından Cîrrâne, tarihçiler ve dilciler tarafından Cî'râne şeklinde okunmuştur.

Cî'râne İslâm tarihinde Hz. Peygamber'in ganimetleri dağıtması sırasında çıkan olaylar sebebiyle meşhur olmuştur. Huneyn'de Hevâzin ve Sakîf kabilelerine bağlı kuvvetler büyük bir hezime uğramış, bir kısmı Evtâs mevkiine çekilirken bir kısmı da Tâif Kalesi'ne sığınmıştı. Hz. Peygamber düşmanı takip için Evtâs'a bir seriyye göndermiş, kendisi de elde edilen ganimetleri Cî'râne mevkiinde bırakarak Tâif'e hareket edip burayı muhasara altına almıştı (8/630).

Tâif muhasarasının kaldırılmasından sonra ganimetlerin muhafaza edildiği Cî'râne bölgesine dönen Hz. Peygamber, sayıları büyük bir yekûn tutan esirleri ve bol miktardaki ganimeti askerler arasında dağıtmadan bir süre bekledi. Niyeti, müslüman olarak kendisine başvu-

racak Hevâzinliler'e bu ganimetleri iade etmektir. Fakat Hevâzin heyeti geç kalınca bazı münafıklarla İslâmî bir şuura sahip olmayan yeni müslüman olmuş bir kısım bedevîler, ganimetleri hemen dağıtması için Hz. Peygamber'i incitecek şekilde ısrarda bulundular.

Beytül-mâl hissesi olarak beşte biri ayrılıp geri kalan esir ve ganimetlerin tahsis edilmesinden sonra Hevâzin'den gelen heyet Hz. Peygamber'e müslüman olduklarını söyleyerek esirlerin ve mallarının iadesini istediler. Hz. Peygamber sadece esirleri ashabının rızasını alıp Hevâzin'e geri vermek isteyince bazı kişiler yine mesele çıkardılar. Ancak kazanılacak ilk zaferde kendilerine bunu fazlasıyla telâfi edecek ganimet vaad edilince muhalefet etmekten vazgeçtiler.

Hz. Peygamber Huneyn'de ele geçirilen ganimetlerden müellefe-i kulûb'a daha fazla pay verdi. Onun bu tasarrufunun, ganimetin beytül-mâl hissesi olarak ayrılma ve harcama yetkisi Hz. Peygamber'e ait olan beşte birden mi (humus), yoksa ganimetin tamamından mı olduğu hususunda âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ebû Ubeyd, fazlalığın onlara humustan verilmiş olduğunu söyler (*el-Emvâl*, s. 297-298).

Hz. Peygamber'in ganimetten müellefe-i kulûba fazla pay vermesi üzerine bazı müslümanlar sert itirazlarda bulundular. Bu arada ensardan bazı kimseler de Hz. Peygamber'in bu tasarrufundan memnun olmadıklarını belirten sözler sarfederek kendi aralarında dedikodu yaptılar. Durumdan rahatsız olan ensardan Sa'd b. Ubâde, bu sözleri Hz. Peygamber'e naklederek ganimetten kendilerine hiç pay verilmediğini söyledi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem ensarı toplayarak müellefe-i kulûba ganimetten niçin fazlaca hisse verdiğini kendilerine anlattı; bu arada ensarın faziletini dile getirerek kendisinin daima onlarla beraber olacağını söy-

ledi, onlara ve çocuklarına dua etti. Yaptıkları dedikodudan dolayı pişman olan ensar üzüntülerini ifade edip Hz. Peygamber'den razı olduklarını söylediler.

Ganimetlerin taksiminden sonra Hz. Peygamber Cî'râne'de ihrama girerek umre için Mekke'ye gitti. Daha sonra tekrar Cî'râne'ye gelip buradan Medine'ye hareket etti.

Cî'râne'de bu olayların hâtıralarını yâdetmek üzere inşa edilmiş bir mescid vardır.

Hil bölgesinde yer alan Cî'râne, Harem bölgesinde bulunan kimselerin umre için ihrama girdikleri yerlerden biri olarak da önem taşımaktadır. Harem'de bulunanların umre için diğer mikât yerleri ise Hudeybiye ve Ten'im'dir. Şâfiîler'e ve Mâlikî ile Hanbelî mezheplerinden bazı âlimlere göre bu üç yerin içinde en faziletli mikât Cî'râne'dir. Daha sonra sırasıyla Ten'im ve Hudeybiye gelir. Hanefîler, Hanbelîler'in çoğunluğu ve bazı Şâfiîler'e göre ise Ten'im'den ihrama girmek daha fazilettir. Mâlikî âlimlerin ekseriyeti ise Cî'râne ile Hudeybiye arasında fazilet bakımından fark bulunmadığı görüşünü benimsemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Menâkıb", 25, "Meğâzî", 61; Müslim, "Zekât", 142-160; Vâkıdî, *el-Meğâzî*, bk. İndeks; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 459, 488-500; Ebû Ubeyd, *el-Emvâl*, s. 297-298; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 114-115; II, 152-154; Ezrakî, *Aḥbâru Mekke* (Melhas), II, 131, 207-208; Fâkihî, *Aḥbâru Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş), Mekke 1986, V, 62-69; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), III, 81-82, 86-94; Kâsânî, *Bedâ'î*, II, 167; İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, III, 258-259; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 142; Nevevî, *Tehzîb*, II, 58-59; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 352-368; Buhûti, *Keşşâfü'l-kınâ*, II, 401, 519; "Cî'râne", *Mu.F*, II, 151; XV, 240-241.

AHMET ÖNKÂL

CİRCİ ZEYDÂN

(bk. CORCİ ZEYDÂN).

Cî'râne
mikâtında
Hz. Peygamber
devrinden
kalma
su kuyusu
yanında
sonradan
inşa edilmiş
mescid
ve su tesisleri

